

Naturskyddsföreningen Trosabygden

Slutrapport kommunsamverkan 2024 inför arbetet med kommunens nya Översiktsplan (ÖP 26)

Innehållsförteckning	Sid
1. Ett hållbart samhälle	2
2. Klimatfrågan	2
3. Vatten	3
a. Dagvatten	3
b. Dricksvatten	4
c. Avloppsvatten	4
d. Värme/varmvatten	4
4. Energi	5
a. Elektricitet	5
b. Transporter	5
c. Cykling/gång/folkhälsa	6
5. Samhällsutbyggnad	7
a. Bebyggelse	7
6. Biologisk mångfald	7
a. Odling – jordbruk	8
b. Skogsbruk	9
7. Havet/vattendrag/våtmarker	10

Under året har en arbetsgrupp bestående av Raymond Wigg (ordförande) och Björn Sveréus (sekreterare), haft ett antal möten med företrädare för Trosa kommun, i syfte att framföra föreningens synpunkter, föra samtal, om hur kommunen kan verka för en hållbar utveckling. Utgångspunkten för samtalen och de förslag vi framfört är grundade i Naturskyddsföreningens arbete och FN:s mångåriga (sedan den 1:a miljökonferensen hölls i Stockholm 1972) arbete för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

1. Ett hållbart samhälle

Naturskyddsföreningen har klimat, miljö och biologisk mångfald som utgångspunkt för arbetet med att skapa ett hållbart samhälle. Det perspektivet ligger sedan till grund för vilka åtgärder som föreslås, och deras sociala och ekonomiska konsekvenser.

Även i det korta perspektivet går det att se ekonomiska vinster med utgångspunkt i den ekologiska hållbarheten. Att värna de grundläggande ekologiska förutsättningarna ger det långsiktigt mest positiva resultatet, ekonomiskt, kulturellt och socialt, för kommunen och dess invånare.

En rättvis klimatomställning handlar om att alla ska ha trygghet i omställningen, oavsett vem man är, var man arbetar eller var man bor - samtidigt som utsläppen minskar tillräckligt snabbt. Kostnaderna och vinsterna med detta stora samhällsskifte måste fördelas på ett sätt som är rättvist, och det är viktigt att människor är delaktiga, har insyn och möjlighet att påverka hur omställningen går till i deras kommun och i landet som helhet

2. Klimatfrågan

Det förändrade klimatet, och dess konsekvenser, är en av de största utmaningar samhället har att möta under detta sekel, och är, tillsammans med utarmningen av den biologiska mångfalden, de saker som Naturskyddsföreningen menar måste stå i fokus för samhällets insatser. Trosa kommun har ett utsatt läge vid havet, och redan idag, vid särskilda väderleksförhållanden, märks konsekvenserna av det stigande havet, både i centrala Trosa och i andra kustnära lägen som Tureholmshalvön. Havsnivåhöjningen kan ske ännu fortare än vad nuvarande scenarier pekar på, med tanke på ökad hastighet i avsmältning av inlandsisar/glaciärer. Länsstyrelsen i Sörmland pekar i sin kritik på att kommunen måste fördjupa sin analys av havsnivåhöjningen.

- Trosa kommun har en mängd planer/policys, som berör olika delar av klimatförändringarnas konsekvenser, vilket är bra, men också gör det svårt att få en överblick över helheten, och se att inga perspektiv saknas. Naturskyddsföreningen förordar att kommunen upprättar en

"Klimathandlingsplan" där samtliga områden som berörs ingår, så att det säkerställs att ingenting lämnas outrett gällande klimatutmaningarna. En sådan plan ska ta ett helhetsgrepp, innefatta en analys över både grön- och blåstrukturer, och föreslås uppdateras periodiskt i samband med uppdateringen av Översiktsplanen, och säkerställa att kommunens samlade arbete går i en hållbar riktning.

3. Vatten

Klimatförändringen innebär bland annat ett nytt nederbördsmonster, och även om Östra Mellansverige beräknas få minskad nederbörd på årsbasis, kommer kommunen att drabbas av tillfällena då skyfallsliknande regn belastar befintliga VA-system över deras nuvarande kapacitet. Stora nederbördsmängder uppströms i vattensystemet kan också komma att påverka situationen nedströms när vattnet når Trosas vattendrag. Vår syn på vatten måste förändras. Från att under ett sekel eller mer haft inriktningen att vattnets väg ska döljas (kulverterats), påskyndas (dikas) och fås att försvinna, behöver nu hela vattnets ekosystem återställas så att det bromsas, ges tid att renas, så att näringsinnehåll stannar i marken och att bakterier, svampar och andra mikroorganismer kan rena det från gifter.

a. Dagvatten

- Lokalt omhändertagande (LOD) i ny och befintlig bebyggelse (ovidkommande vatten). Det påbörjade arbetet med att detektera läckor i nuvarande VA-system bör inriktas på att åtgärda så tidigt ("uppströms") som möjligt i systemet.
- Gröna tak och väggar ska konsekvent installeras på hustak (krav ska ställas i nya detaljplaner och ett renoveringsprogram genomförs i det befintliga beståndet), vilket bromsar regnvattnets genomströmningshastighet från start och minskar belastningen på efterföljande delar av det lokala omhändertagandet.
- Efter de initiala åtgärderna ska dagvattensystemet utformas så att vattnet fördröjs så nära källan som möjligt, i form av planteringar/våtmarker/dammar, som utformas som parker/rekreationsområden i bostadsområdena eller deras närhet.

Ovanstående åtgärder i bostadsområdena bidrar till minskad energianvändning, skapar jämnare klimat under värmeböljor, bidrar positivt till den biologiska mångfalden, samt ökar välbefinnandet, socialt, fysiskt och psykiskt, hos de boende.

b. Dricksvatten

- Befintliga vattentäcker ska få en långsiktig plan för att säkerställa deras funktion och resiliens. En del av en resilient vattenhushållning är upprättandet av en strategi för ändrad vattenanvändning, vars syften är att minimera läckage i ledningssystemet, samt kraftigt minska förbrukning av dricksvattnet
- Idag används ett fullgott dricksvatten till en mängd saker, där ett annat vatten skulle vara mer klokt att använda, som ett renat dagvatten, renat avloppsvatten etcetera. Parallella system bör byggas ut och upprättas för ändamål där ett renat dricksvatten ej är nödvändigt att använda.

c. Avloppsvatten

Trosa kommun kommer snart att pumpa sitt avloppsvatten till Himmerfjärdens reningsverk, och därmed kommer stora mängder vatten och näringsämnen att transporteras bort från ekosystemet.

- De ekologiska konsekvenserna av borttransport av näring och vatten, och hur en återföring av dessa ska ske, ska utredas.

d. Värme/varmvatten

Kommunens två fjärrvärmeanläggningar, som ägs av externa aktörer, drivs idag av skogsråvara (träflis), vilket är en resurs som både ifrågasätts på grund av skogsbruksmetoder som hotar skogens ekosystem, skogens betydelse som kolsänka, och för biologisk mångfald. Skog är också en konkurrensutsatt råvara, då skogen förväntas räcka till mycket, ex.vis flygbränsle, fordonsbränsle, ersättning för stål och betong m.m.

- För att minska beroendet av biomassa i fjärrvärmeverken ska kommunen, i samverkan med ägarna, utreda installation av solfångaranläggningar i anslutning till fjärrvärmeverken och avsätta mark för det. Även lagring av energi i anslutning till fjärrvärmeverken skulle minska behovet av biomassa och göra fjärrvärmerna mer effektiv.

- Pyrolyspannor skulle kunna komplettera befintlig fjärrvärmeproduktion och möjliggöra återföring av näringsämnen från avloppsslammet och istället ge en produktion av biokol, vilket då utgör en kolsänka.

4. Energi

En stor del av miljö- och klimatproblematiken är kopplad till utvinning, förbrukning och utsläpp från energiproduktionen, och då särskilt av fossil sådan. Naturskyddsföreningen vill kraftigt öka Trosa kommuns andel av egenproducerad, förnyelsebar energi, både avseende på den egna verksamheten, men också att kommunen stödjer energieffektivisering, energilagring och ökad privat energiproduktion.

a. Elektricitet

Den bästa energin är den som aldrig förbrukas, vilket betyder att det första steget alltid ska vara att effektivisera alla processer, och minimera energiåtgången.

- Den egenproducerade energin ska vara förnyelsebar, dvs. sol, vind, geotermisk, eller vågenergi. *(Vi är medvetna om problematiken som är förknippad med utvinningen av de kritiska mineraler som i dagsläget krävs för utbyggnaden av den förnyelsebara energin och elektrifieringen av transportsystemet, men menar att i relation till de problem förbränningen av fossil energi utgör, förnyelsebar energi ändå är att föredra).*
- Kommunen ska stödja bildandet av Energigemenskaper <https://www.energimyndigheten.se/energisystem-och-analys/energigemenskaper-for-ett-mer-robust-energisystem/>, där kommunala initiativ kan öka redundansen i elsystemet, vilket ökar förutsägbarheten ekonomiskt/ökar självförsörjningen (beredskap), och minskar behovet av utbyggd ledningskapacitet av stornätet.

b. Transporter

- Övergången till ett nytt transportsystem, som till stor del innebär en elektrifiering, ska stödjas och underlättas genom att snabbt och kraftfullt bygga en användarvänlig laddinfrastruktur.

- Det är dock viktigt att inte lägga alla ägg i samma korg, så kommunen ska fortsatt ha en omvärldsbevakning för andra alternativa bränslen som biogas, vätgas och olika former av biodieslar.
- I och med det nya Resecentrumet, behöver strukturen för de kollektiva transporterna uppdateras i samverkan med Region Sörmland och Trafikverket.
- Inom en relativt snar framtid (10–20 år?) kommer en ny förarlös teknik för fordon, även på befintligt vägnät, att ge helt nya förutsättningar för mobiliteten, vilket bör utredas i en framtidsspaning kommunen genomför i samverkan med Region Sörmland.

c. Cykling/gång/folkhälsa

Att förflytta sig genom att gå eller cykla, är det transportsätt som förbrukar minst energi och är dessutom positivt ur ett folkhälsoperspektiv. Cyklingen har utvecklats mycket de senaste åren, både genom elektrifiering, men också genom nya innovationer för transport av gods och barn.

- Kommunen ska tillse att det finns en infrastruktur för cykling (låsbara cykelställ med tak vid kollektivtrafik, cykelgarage i bostadsområden, offentliga cykelpumpar etc.)
- Kommunen ska, i samverkan med Region Sörmland och Trafikverket, genomföra en övergripande planläggning där målet är ett heltäckande cykelnät, med en enhetlig skyltning/vägvisning, inom kommunen, och dess kontakt med cykelnätet i angränsande kommuner.
- Prioritet ska ligga på att åtgärda orter/bebyggelse inom 5 kilometer från tätort/kollektivtrafikknutpunkt, så att dessa har en säker cykelväg.

Ofta läggs cykelvägar i anslutning till befintlig vägstruktur, även om sträckningen geografiskt är kortare en annan väg. Här kan kommunen vara framåtsyftande och tänka nytt, då forskning <https://gih.diva-portal.org/smash/get/diva2:849879/FULLTEXT03.pdf> visar att både miljö och människa mår bättre av att cykla nära naturen.

5. Samhällsutbyggnad

a. Bebyggelse

Trosa kommun har under flera år, procentuellt sett, haft en av de största befolkningsökningarna i Sverige. Riskerna med "Urban sprawl" där bebyggelse sker på bekostnad av både jordbruksmark och biologisk mångfald, samt bidrar till ökade utsläpp från transporter, är uppenbara. Utbyggnaden är i hög grad kopplad till utfallet av "Sverigeförhandlingen", utbyggnaden av Ostlänken och Resecentrum i Vagnhärad.

- Naturskyddsföreningen förordar att kommunen konsekvent utgår från befintlig Ortsstruktur och förtätar den, samt att ökningstakten av befolkningen saktar in. De nya bostadsområdena i Vagnhärad, i anslutning till Resecentrum, bör vara tillräckliga för att tillgodose både mobilitet och underlag för företag och service, under kommande decennium.
- Behovet av mark för kontor/handel/industri, ska koncentreras till redan exploaterade områden, och gärna förläggas så att gods kan transporteras med järnväg.
- All exploatering har en miljöpåverkan men med metoder som "Balanseringsprincipen" och "Regenerativ Design" (<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/kompensation/>) / kan ny (och gammal) bebyggelse inte bara undvika att föröda miljökvaliteter, utan t.o.m. förhöja dem.

6. Biologisk mångfald

- Den biologiska mångfalden är som störst där människan brukar jorden med ekologiska metoder och där betesdjuren, med sina mular, gynnar flora och fauna. Den kommunala skötseln av parker sker i syfte (förutom att försköna och ge positiva sociala och hälsosamma effekter) att berika den biologiska mångfalden, gynna pollinatörer, och ska ske uteslutande med ekologiska metoder.

- Kommunen använder ett "verktyg" , för att visa på den ekonomiska nyttan vid skötsel och plantering, vilket Naturskyddsföreningen uppskattar. i-Tree Eco är ett amerikanskt dataprogram som tagits fram av US Forest Service för att kunna ekonomiskt beräkna trädens ekosystemtjänster på vetenskaplig grund.. i-Tree fokuserar endast på de ekosystemtjänster som går att mäta rent monetärt, såsom hur mycket dagvatten som stannar i trädens kronor och som därmed inte behöver renas i reningsverken. Andra exempel på ekosystemtjänster som i-Tree mäter är lagring av koldioxid, upptag av partiklar och minskade nedkylnings- och uppvärmningskostnader av fastigheter. Denna information ska sedan presenteras i parken etc.
- Den nya EU-förordningen <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter-och-pressmeddelanden/2024/juni/eus-forordning-om-restaurering-av-natur-ar-beslutad/> ska analyseras utifrån kommunens perspektiv och förslag till återställning/restaurering ska ingå i framtagandet av tidigare nämnda "grön/blå infrastrukturplaner"
- Trosa kommun ska anta en "**Pollineringsplan**" i likhet med vår grannkommun Södertälje, <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/pollinering/goda-exempel/plan-for-arbetet-med-att-gynna-vilda-pollinatorer/> för att förbättra förutsättningarna för pollinerande insekter att överleva i staden
- Entreprenörsavtalen ska stimulera företag som har en maskinpark som använder förnyelsebara energislag, och använder biokol i planteringar.
- Genomgång av naturreservatens skötselplaner och uppdateringar av dessa utifrån ny kunskap/lagstiftning.
- Se över behovet av fler natur-/kulturresevat (även områden med rik ängsflora/betesmark) och gå vidare med planerna på reservatsbildning exempelvis vid Grindstugan (se nedan).

a. Odling – jordbruk

Vikten av ökad självförsörjningsgrad, bibehållen/ökad biologisk mångfald och kulturvärden, betyder att åker-/odlingsmark ej ska bebyggas/hårdgöras.

Exempelvis är den föreslagna detaljplanen för Rådmansbackarna felaktig utifrån dessa perspektiv. Miljöbalken är också tydlig i detta hänseende.

Det kommunala projektet "Odlas vardagsmaten" har visat på ett stort intresse bland Trosas invånare för ekologisk odling, ökad självförsörjning, och erfarenheterna från det ska, nu när projektet slutförs, tas tillvara så att intresset vidmakthålls och utökas.

- Kommunen ska, tillsammans med odlingsföreningar, bostadsrättsföreningar, kommunala och privata bostadsföretag, och samfälligheter verka för ökad självförsörjning genom fler odlingslotter, också i befintliga bostadsområden,
- Kommunen ska stödja lokala nätverk av odlare/föreningar, och fortsätta att finna/stödja projekt som bidrar till ökad kunskap om odling
- Trosa kommun var tidigt ute med ambitiösa mål (62 %) för ekologisk mat i den offentliga verksamheten. Målet sattes dock för flera decennier sedan och Naturskyddsföreningen anser att ambitionen för ekologisk/lokal andel av den offentliga maten ska öka till 75 %.
- Detta skulle kunna ske genom att stötta lokal/ekologisk matproduktion genom strategisk/grön upphandling (<https://www.slu.se/ew-nyheter/2021/11/offentlig-sektor-kan-bidra-till-en-okad-ekologisk-livsmedelsproduktion/>)
- Exempelvis genom att inrätta natur-/kulturresevat i jordbruksmiljö, där kommunen direktupphandlar kött/grönsaksproduktion till det offentliga köket, i samverkan med lokala producenter.
- Gårds-kulturmiljöer, där ett sådant koncept skulle vara möjligt är exempelvis Bergs Gård, Hunga Gård, Sörtuna Gård, och Väsby Gård i Vagnhärad (som dessutom utgör en alltför värdefull miljö för att förvandlas till ytterligare ett radhusområde)

b. Skogsbruk

- Allt skogsbruk i kommunal regi ska ske med ekologiska metoder (inget trakthyggesbruk), och kommunen ska verka för att påverka privata skogsägare (också Svenska Kyrkan och staten) att ändra sina

bruksmetoder, samt visa på den långsiktiga ekonomiska hållbarheten i ett sådant skogsbruk.

- Kommunen ska fortsatt verka för ett nej till privatiseringen av natur/skog, som exempelvis Hvalfiskens planer på vilthägn på Tureholmshalvön utgör.

7. Havet/vattendrag/våtmarker

Östersjön, och många av kommunens övriga vattenmiljöer, är i ett mycket dåligt skick, och kommunens möjlighet att minska belastningen sker genom uppströmsarbete i Trosaåns avrinningsområde. För att förbättra vattenmiljön, både i sötvattendrag och i havet, måste jord- och skogsbruk förändras så att övergödande ämnen upphör att nå Östersjön.

Några "skärborgare" syns inte längre till i Trosa, och någon fiskare, med småskaliga, hållbara, metoder, finns snart inte då havets rikedomar snart är borta, dammsugna av stora supertrålare. Om denna utveckling ska gå att vända måste kommunen göra allt i sin makt för att påverka regionala/statliga myndigheter att intensifiera arbetet med att återställa ekosystemet i Östersjön, och övriga delar av vattnets ekosystem.

- Stränder och grunda vikar utgör yngelkammare för marint liv, och därför är det av stor betydelse att kommunen ej ger dispenser från strandskyddet, om det inte är uppenbart att en sådan ej påverkar vare sig allmänhetens tillgång till stränderna, eller har en negativ inverkan på ekosystemet.
- I kommunen finns Askö-laboratoriet, med vilken kommunen ska bygga upp ett nära samarbete med när det kommer till opinionsbildning och kunskapsspridning om havets tillstånd.
- Arbetet inom Trosaåns vattenvårds Förbund (TvVF) ska prioriteras och vara ett verktyg för återställandet av vattnets ekosystem
- Landskapsbilden längs med Trosaån är unik och utgör ett riksintresse. Ett sedan generationer betat landskap vars karaktär långsiktigt kan säkras genom bildandet av ett natur-kulturresevat, där såväl markägares som allmänhetens intressen tillgodoses. Naturskyddsföreningen vill peka på det arbete som genomförts i Enköpings kommun, där Enköpingsån

förvandlats från ett förorenat vattendrag, till ett attraktivt besöksmål. Detsamma skulle kunna hända även i Trosa, med Trosaån, på sitt sätt, och stärka kontakten mellan kommunens två tätorter utan den sedvanliga exploateringen med bostäder, handel och industri.